Мови й літератури світу. 2023. Випуск 2. С. 11–22
World Languages and Literatures. 2023. Issue 2. P. 11–22

УДК 821.161.2-81'2Кримський

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ЦИКЛУ "МІЖ ДІТЬМИ ПРИРОДИ" АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО

Лариса Горболіс

Горболіс Л. Художня своєрідність циклу "Між дітьми природи" Агатангела Кримського

У статті з'ясовано зацікавленість А. Кримського — письменника, вченого, поліглота — історією, культурою, побутом Туреччини. Наукова діяльність, студіювання праць з історії Туреччини стали важливим підґрунтям для літературної та перекладацької діяльності А. Кримського. Цикл "Між дітьми природи" зі збірки "Пальмове гілля" А. Кримського багатогранно відтворює художній образ Туреччини, є складовою українського письменства (разом із народними думами, історичними піснями, літературними творами), розширює тематичний діапазон українського літературного процесу кінця XIX — початку XX ст., утверджує загальну концепцію українського літературного модернізму. Екзотичний світ східної країни (природа, побут тощо), ефективно застосовані автором художні прийоми психологізації наближали українського читача до сприйняття культури регіону. У циклі "Між дітьми природи" А. Кримський подає образ Туреччини у фольклорному аспекті, максимально точно (в лексичному, ритмічному, емоційному планах) перекладаючи османські народні пісні. У перекладах майстерно відтворено складний світ переживань ліричного героя (сум, роздуми, мрії, пристрасті, сподівання, біль, розчарування), який прагне щирого взаємного кохання. За силою емоцій, чутливістю ліричний герой циклу А. Кримського відповідав модерністським тенденціям української і світової літератури початку XX ст., доповнюючи систему образів, презентованих творами І. Франка, Й. В. Гете, Я. Каспровича та ін.

Корпус переживань, емоцій головного героя, лексичний, синтаксичний, наратологічний аспекти циклу, ритміка, змістове наповнення символічних образів, емоційна складова текстів наближають переклади А. Кримського до зразків українського фольклору. Доповнює концепцію ліричного героя, поглиблює розуміння його щирих взаємин із коханою важлива в житті обох героїв подія — юнак-воїн вирушає в похід. Це заключний акорд драматичних переживань ліричного героя циклу.

***Ключові слова**: ліричний герой, переклад, цикл, модернізм, фольклор, екзотичні образи.*

© *Горболіс Л.*

Horbolis L. The artistic identity of a cycle "Between the children of nature" by Ahatanhel Krymsky

In the article the author finds out the interests of A. Krymsky, who was a writer, a scientist and a polyglot, in the history, culture and everyday life in Turkey. Science activity, general works about the history of Turkey were a basement of a literature and translation activities of A. Krymsky. The cycle "Between the children of nature" from the collection "Palm branches" by A. Krymsky reconstructs the artistic image of Turkey, is a part of ukrainian literature (together with folklore dumas, historical songs, literary works), expands tematic range of ukrainian literature process from the end of the 19th century to the beginning of the 20th century, affirms the general conception of ukrainian literature modernism. The exotic world of Turkey (nature, everyday life and so on), that was applied effectively by the author, the literary appointments of psychologize approximate ukrainian readers to the perception of the culture of the region. In the cycle "Between the children of nature" A. Krymsky submits the image of Turkey in the folklore aspect by translating Ottoman folk songs. The author makes his translation as accurately as possible in lexical, rhythmic and emotional parts. In his translations he reproduces the world of feelings of a lyrical hero (sadness, delays, dreams, addictions, expectations, pain, frustrations). A lyrical hero attempts to sincere mutual love. Using the power of emotions, sensitivity, a lyrical hero of the cycle written by A. Krymsky lines with the modernistic trends of ukrainian and world literature of the beginning of the 20th century. Thus the author complements the system of images that is presented also in works of Ivan Franko, Johann Wolfgang von Goethe, Jan Kasprowicz and others.

Combinate total of feelings, emotions of the main hero, lexical, syntactic, narrative aspects of the cycle, rhythm, the semantic content of symbolic images, an emotional part of the texts approximate Ahatanhel Krymsky's translations to the examples of ukrainian folklore. Then the young man, who is a warrior, takes part in the military campaigns. This fact shows and deepens sincere relationships between both heroes. It also complements the conception of a lyrical hero. It is a final part of the dramatic feelings of the lyrical hero of the cycle.

***Keywords**: a lyrical hero, a translation, a cycle, a modernism, a folklore, exotic images.*

Постановка наукової проблеми. Український літературний процес кінця XIX — початку XX ст. характеризується різноманітністю письменницьких практик, активною перекладацькою діяльністю, видавничими проєктами (газети, журнали, альманахи). Художні тексти цього періоду прикметні багатоманітністю течій, тематики, проблематики, жанрових моделей, системи образів, художніх прийомів і засобів тощо. Серед письменників, чия діяльність широко представлена поезією, прозою, перекладами, літературно-критичними та науковими працями (зокрема з орієнталістики), вирізняється постать А. Кримського. Переклади цього митця відіграють помітну роль у формуванні екзистенційних засад українського модернізму, в утвердженні перспективних напрямів розвитку українського письменства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатогранна творчість А. Кримського тривалий час цікавить літературознавців різних поколінь: О. Бабишкіна, Л. Грицик, Т. Гундорову, Миколу Євшана, Ю. Кочубея, Т. Мейзерську, М. Моклицю, С. Павличко, Р. Ткаченка та ін. Так, скажімо, науковці Л. Грицик [1], С. Павличко [6] досліджують збірку "Пальмове гілля" в контексті проблем модернізму. О. Тетеріна студіює перекладацьку діяльність А. Кримського, що, на її переконання, стимулювала поступ вітчизняної орієнталістики в європейському контексті [8]. Полемізуючи з С. Павличко щодо проблематики "Пальмового гілля", Т. Мейзерська наголошує, що поезію А. Кримського слід розглядати "як певну "містичну пригоду", один із шляхів пізнання, що об'єднує всі прояви життя, в тому числі — любов і творчість. Пережиті його ліричним героєм містичні пригоди <...> лише допомагають йому долати протиріччя між любов'ю і творчістю <...> І це протиріччя долається в акті пізнання своєї природи через страждання, без якого воно неможливе" [5, с. 140–141]. Попри активне зацікавлення літературознавців творчістю А. Кримського, усе ще потребує системного вивчення художня специфіка оригінально побудованої поетичної збірки "Пальмове гілля", що складається з циклів самобутніх творів і перекладів.

Мета статті — з'ясувати художні особливості перекладів, зібраних у циклі "Між дітьми природи" А. Кримського.

Завдання статті — 1) окреслити напрями зацікавленості А. Кримським турецькою тематикою; 2) виявити і проаналізувати специфіку художнього транслювання фольклорної стихії в циклі "Між дітьми природи" А. Кримського. Герменевтичний, рецептивний, культурно-історичний, феноменологічний методи мають посприяти в осмисленні художніх особливостей збірки українського письменника.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. А. Кримський — поліглот, письменник, один із найвидатніших у Європі вчених-орієнталістів. Відмінне знання мов, ретельна аналітична робота з різноманітними джерелами, зокрема і стародавніми, формували об'єктивне бачення А. Кримським історії, культури, побуту Персії, Лівії, Сирії, Туреччини й інших країн. Це засвідчили численні праці вченого, які не втратили актуальності сьогодні та стали важливою підосновою для наукового становлення українського сходознавства. Помітне місце в науковому доробку дослідника посідають праці з історії й культури Туреччини: "Тюрки, їх мова та література" (1930) — нарис історії мов і літератур тюркських народів (турецького, азербайджанського, татарського,

казахського, башкирського, туркменського та ін.), "Історія Туреччини" (1924), "Історія Туреччини та її письменства" (у 4-х томах, 1924-1927), "Вступ до історії Туреччини (європейські джерела XV — XVI ст.)".

Як засвідчують листи А. Кримського, працюючи над турецькою проблематикою, інформаційно важливою лектурою для нього були розвідки тюркологів — англійця Е.-Дж. Гібба, росіянина В. Смірнова, австрійського сходознавця Хаммера-Пургшталя та ін.; високо цінував учений книгу І. Березіна "Народные пословицы турецкого племени" (1856). Проте не завжди ці матеріали його задовольняли. Скажімо, історію розвитку турецької літератури А. Кримський суттєво доповнив системним описом про поезію епохи султана Сулеймана I. У листах до свого учня-турколога В. Гордлевського пише про необхідність придбання праць заборонених османських істориків XVI ст. Алі Челебі, Лятифі.

В українському літературознавстві від 90-х років XX ст. активно з'являються роботи, у яких досліджуються роман "Андрій Лаговський" і збірка "Пальмове гілля", зокрема цикли «Самотою на чужині», "Нечестиве кохання", "Кохання по-людському", "У неволі" тощо. Проте цикли, присвячені Туреччині, — "Між дітьми природи", "У Трапезунді", що увійшли відповідно до 2 і 3 частин збірки, — не були об'єктом пильного вивчення літературознавців. Інтерес до циклів, де художньо представлено світ Туреччини, обумовлений тим, що від кінця XX ст. українські літературознавці активізували залучення нових підходів до вивчення літературних явищ, які склали потужну методологічну платформу в українській гуманітаристиці та скерували до перепрочитання і різнобічного осмислення художніх текстів із виразно орієнтальною складовою, коли, скажімо, орієнталізм, за Е. Саїдом, потрактовується як певний спосіб дискурсу, що опирається на лексику, знання, образність, доктрину тощо [див.: 7]. На наше переконання, художньо змодельований у збірці А. Кримського "Пальмове гілля" образ Туреччини є показовим для розуміння сутності й особливостей становлення українського літературного модернізму.

Оцінки збірки "Пальмове гілля" від часу її появи були різними. Неоднозначність сприймання "екзотичних поезій", як їх назвав автор, пояснюється найперше незвичною архітектонікою: збірка складається з трьох написаних у різні роки частин — частина перша (1898 — 1901), частина друга (1903 — 1908), частина третя (1917 — 1920). Літературознавець Микола Євшан не вбачав у циклі довершеної екзотичної лінії: "<. . . > не всі вірші можна зачислити до екзотичних, але загальний їх дух нагадує Схід" [2, с. 196]. Незвичність збірки

полягає в тому, що її складають як оригінальні твори А. Кримського, так і переклади Румі, Гафіза, Омара Хаяма, Г. Гейне, Сааді, Ганжаві. Письменник і перекладач А. Кримський мав на меті "створити "орієнтально" навіяні зразки української лірики" [3, с. 397], що йому вповні вдалося.

Поєднання оригінальних поезій із перекладами з дотриманням ідейно-тематичного, хронологічного принципів, ураховуючи іманентність українського літературного процесу кінця XIX — початку XX ст. було новаторством. Письменник-інтелектуал, глибокий знавець історії та культури різних народів Сходу, мав на меті наблизити українського читача до орієнтального світу, навчити розуміти Іншого, створивши збірку мультикультурального спрямування — колоритну мозаїку Східного світу. Його поезія "стала лектурою для вибраних душ" [2, с. 194], тобто для тих, хто був готовим проникнутися емоціями та переживаннями ліричних героїв, сприйняти природу й культуру Сходу.

Два цикли збірки "Пальмове гілля" А. Кримського на турецьку тематику — "Між дітьми природи" у другій частині та "У Трапезунді" у третій частині — два різні аспекти подачі образу Туреччини: фольклорний і спогадово-топографічний. Заголовки, підзаголовки, топографічні назви, історичні факти, промовисті символи є показовими ідентифікаторами самобутньої картини Сходу. У підзаголовку до циклу А. Кримського "Між дітьми природи", що входить до збірки "Пальмове гілля", зазначено: *Перероблено з османських народних пісень. Вибірка з текстів, зібраних Гнатом Куношем. Показові заголовки 17 творів (віршів/пісень), що входять до циклу, фіксують і розгортають безрефлексійну ліричну історію одного молодого турчина* (4, с. 105).

Варто зауважити, що турецька тематика не була новою в українському культурному просторі. Про походи та битви козаків проти турків-османів, як відомо, збереглися відомості в народних думах ("Самійло Кішка", "Івась Коновченко, вдовиченко", "Маруся Богуславка", "Плач невольника" тощо) та історичних піснях (наприклад, "Коли турки воювали", "Чому, кури, не пієте", "Поле ж моє широкоє", "Вишневі сади зацвітають", "В Цариграді на риночку" тощо). Колоритний образ Султана постає в опері "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського. У поемі "Маруся Богуславка" П. Куліш лаконічно описує Стамбул. Проте відомості про Туреччину в цих зразках є побіжними, наприклад, Османська імперія асоціюється з чужиною, з чужою вірою; у поодиноких народнопісенних зразках лише згадується турецький султан, столиця Царгород (Стамбул), описуються захоплення

українців у полон і їхнє перебування в неволі. Тобто детальних чи хоча б фрагментарних картин побуту, описів культурних традицій в українському героїчному епосі немає. Тому звернення А. Кримського до османських народних пісень пояснюється, очевидно, бажанням перекладача доповнити уявлення українців про Туреччину та його представників — не лише як про сильних, рішучих і відданих воїнів, але й романтичних, закоханих натур.

Цикл "Між дітьми природи" написаний 1890 р. у Звенигородці на Київщині та вперше надрукований цього ж року в журналі «Народ» під заголовком «Із турецьких народних пісень». У передмові перекладач зазначив: *Народною поезією турків займалися дуже мало <...> Записані Гнатом Куношем співанки дишуть усією принадою народної творчості; їх, власне, я й переложив <...> Перекладати я силувався якомога ближче до первісного тексту, але не обійшлося без неточностей, рівно як не вдалося вдержати метру: в цьому винний зовсім одмінний од європейського лад турецької бесіди, вона своєрідна тюркська складня, повна вкорочень, неможливих в нашій мові. Вкінці, і слова турецькі загально коротші од наших* (4, с. 607). Щодо сумлінності перекладача, то варто зауважити про такі рядки VIII поезії: *Я дав тобі яблуко, наче алмазне; / Ти кращ од алмаза, красо моя ясна! /З якого ти саду, чудовая роже? / Тебе й морозище зв'ялити не може! / Я — яблуко сам, не бери мене в руки. / Не пхай мого серця в любовній муки. / А то — до міняйла візьми, розпитайся: / Коли я фальшивий, мене й не торкайся* (4, с. 107-108).

А. Кримський пояснює: "Не було ніякої змоги перекласти турецьку гру словами: <...> ти не береш <...>, ти алмаз <...>, ти яблуко, — то я мусив перекрутити ці строфи на інший лад" (4, с. 108). А працюючи над піснею IX "Любисток", що починається рядками На городах та й любисток / Зелениться <...> (4, с. 108), перекладач пояснює: По-турецьки сказано не "любисток", тільки "часник". Бо часник <...> скидається на дієслівну форму <...> "коли б нам обнятися" <...> Та я зважився замінити непоетичного для нас турецького часника на наш любий український любисток (4, с. 108). Тут, як бачимо, спрацювала загальновідома серед перекладознавців вимога про переклад "з культури на культуру", враховуючи культурні коди народів, не змінюючи суті перекладеного.

Художньо представлений у циклі орієнтальний світ конкретизується згадкою про Перу — європейську частину Царгорода, арабську азбуку (VII частина), Багдад (XI частина), військовий похід до Єгипту, військові звання (XVI частина) — і доповнюється художньо

змальованим багатим східним рослинним світом: образами кипарисів, помаранчів, нарцисів, пальм, тюльпанів тощо.

Соціальне тло в циклі представлене побіжно, адже об'єднані єдиним сюжетом зразки турецької народної творчості — це тривала в часі історія переживань молодого турчина, своєрідна "кардіограма серця" героя, який емоційно вболіває за ситуацію, пов'язану із самотністю. Природність і щирість переживань та почуттів молодого турчина є ключем до розшифрування назви циклу. Драматично-екзистенційний сюжет розгортається за допомогою роздумів, мрій, пристрастей, спалахів болю, розчарувань, безпосередності, самозречення мрійливого, щирого й доброго героя. Тому вповні закономірною є монологічна манера викладу, нарація від першої особи, що засвідчує довіру героя до реципієнта. Юнак прагне знайти дівчину, яка могла б стати його дружиною, порадницею і другом. Кожен твір циклу бере активну участь у 1) створенні духовного портрета героя, 2) художньому формуванні цілісної драматичної дії, своєрідних "серій" душевних переживань ліричного героя, залишаючи «за кадром» менш важливе.

Герой циклу "Між дітьми природи" — натура зі складним корпусом переживань, вразливий, часом суперечливий, проте зі сформованими моральними орієнтирами. Такий герой — екзистенційний феномен, відповідає модерністській дискурсивній практиці, а отже, декларує доцільність і спроможність фольклору в утвердженні літературного модернізму. У циклі світ постає крізь призму почуттєво-емоційної сфери ліричного героя. Саме так, як відомо, почали змальовувати персонажів українські письменники початку XX ст., для яких, як зауважував І. Франко, "головна річ людська душа, її стан, її рухи в таких чи інших обставинах, усі ті світла й тіні, які вона кидає на ціле своє окруження залежно від того, чи вона весела, чи сумна <...> вони, так сказати, відразу засідають у душі своїх героїв і нею, мов магічною лампою, освічують усе окруження. Властиво, те окруження само собою їм мало інтересне і вони звертають на нього увагу лиш тоді й остільки, коли й оскільки на нього падуть чуттєві рефлекси тої душі, яку вони беруться малювати <...>" [9, с. 107–108].

Ліричний герой аналізованого циклу А. Кримського розважливо проговорює свої переживання, біль, доносить реципієнтові найсокровенніше. Його охоплює *любов і на душі, й на серці палкім* (4, с. 104). У бажанні кохати він підноситься над буденщиною, зверхністю. Окличні речення засвідчують силу почуттів і прагнень, емоційні спалахи, напруженість, що не полишають юнака, адже у III частині йдеться про невдалу зустріч героя з дівчиною (*Удержать в обіймах*

несила!) (4, с. 106). Бажання знайти дівчину, яка могла б стати дружиною, змінюється розчаруванням, відчаєм у наступній четвертій частині "Ой зійди, моя зірко вечірня", що тропікою (звертання, вигук "ой", порівняння дівчини з зіркою тощо) зближує перекладену А. Кримським турецьку пісню зі зразками українського фольклору, допомагаючи в такий спосіб українському читачеві сприйняти текст.

Поглиблює драму ліричного героя нерозуміння дівчатами щирості почуттів. Юнак щиро заздрить усім, хто в парі, мають щастя зустрічатися, спілкуватися. Серце молодого турчина розтривожене, знесилене безкінечними очікуваннями: *Що я діять мушу? / Перед ким роскрию болещі й всю душу?* (4, с. 106). Неприховане кокетування дівчини (*Ой співа вона, вихиляється, насміхається* (4, с. 106)) ранить молодого турчина. Кожна наступна поезія циклу "Між дітьми природи" доповнює інформацію про психологію і душевний стан героя, який наполегливо шукає супутницю життя. Проте ситуація загострюється. *А у мене на серці замки* (4, с. 107), — констатує ліричний герой, який не хоче відкритися нещирій дівчині. Він непокоїться, що з його почуттів можуть насміхатися: *Я квіт на гвоздиці, пуп'ях зеленистий. / Розпукнутись — лячно: тулюсь попід листя* (4, с. 107). Ліричний герой багато розмірковує, сумнівається, страждає і частково вивільняє свою тугу, мріючи взаємне кохання. Він прагне зустрічі з коханою: *Прийди ж но до брами коханка-любуся, / То будь я і мертвий, — а вмить підведуся* (4, с. 107).

У VIII частині "Мрії в саду" за допомогою оніричного хронотопу доповнюється психологічний портрет героя, наголошується на справжності його прагнень. Непідробність, щирість, справжність бажань і почуттів юнака, який нарешті зустрів кохану, засвідчують такі рядки циклу: *Тебе покохав я всім серцем по правді. / Нехай мені платять і тисьчу дукатів / За волос один твій, — не схочу продати* (4, с. 108).

Серце молодого турчина знаходить розраду, він покохав *правдиве янголятко з раю* (4, с. 108) і втішений, що почуття взаємні та довготривалі: *Процвітають гарні рожі, бо настало літо. / Та життя коротке / У рожі, / — Я любов свою назвати рожею не можу* (4, с. 108), бо *Як два серця в купу / Зрослося, / Розлучить їх і цареві вже ж би не вдалося* (4, с. 109).

Своєрідним доповненням широко розгорнутого в циклі монологу, що тримає інтригу, є описана в XII пісні "Коли б!" картина мрій ліричного героя: юнак постає людиною з багатим світоглядом, розвинутим асоціативним мисленням. Силу кохання, відкритість героя

до щирих узаємин, його шляхетність засвідчує колоритний, з ознаками сюрреалізму образ помаранча: *Оце б я обчистив собі помаранчу, / Середину б рожами повно напхав. Коли б обернулось це в земную кулю, Та й любцю до себе на ній я примчав!* (4, с. 109).

Зауважимо, що рожа в циклі "Між дітьми природи" А. Кримського залежно від контексту символізує дівчину, мрії, кохання.

Починаючи з XIII пісні, коли в особистому житті юнака відбулися довгоочікувані зміни — протагоніст зустрів кохану, — настроєвість героя змінюється, він стає рішучим, упевненим, готовим захистити своє майбутнє. Молодий турчин дорожить подарованою хусткою, йому важко стримати свої емоції від радості: *Місяць — мій, мої — зірки й дівчатко. / Все моє, моє все власне!* (4, с. 110). Проте не судилося їм бути разом — він вирушає до Єгипту. Згадка про військовий похід залишає "за кадром" відомості про військову службу героя та її особливості. Однак така "точкова" інформація формує ще одну грань образу ліричного героя — відданого воїна, який беззастережно виконує свій обов'язок.

Дещо "запізніла" мовна партія коханої у структурі циклу (як реакція дівчини) знімає напругу в тексті й запитання щодо взаємності почуттів підтверджує щирість і її відданість: *Я за беєм-серденьком навздогін полину* (4, с. 111). Завершується цикл розлукою закоханих. Фінал останньої пісні відкритий: *Не зазнали в цьому світі щастя, / — За труною одшукаймо* (4, с. 112).

Як засвідчує цикл "Між дітьми природи", переклади турецьких народних текстів поетикально близькі до українського фольклору в 1) наспівності (ритміці), 2) нарації від першої особи, 3) паралелізмі, активних порівняннях людини з об'єктами природи (деревом, квіткою, птахом тощо), 4) змістовій близькості символічних образів (наприклад, саду, птаха, рожі тощо). Щоб максимально наблизити українського читача до розуміння східного світу, досвідчений перекладач і глибокий орієнталіст А. Кримський удається до 1) здрібнілих форм іменників, прикметників, 2) заголовків творів із вигуку "ой", 3) емоційно містких звертань до коханої. Це сприяло відображенню в циклі динаміки душевного стану ліричного героя. Як відомо, у ліричних піснях переважає особистісне, почуттєве сприймання світу, поглиблення рефлексій здійснюється через погляд "вглиб себе". Це також зближує українські й турецькі фольклорні зразки ліричного спрямування.

Цикл "Між дітьми природи" характером переживань ліричного героя перебуває в одному смисловому контексті з іншими циклами збірки "Пальмове гілля": "Самотою на чужині", "Кохання по-людському",

“Передсмертні мелодії”, — де корпус мінливих рефлексій головних героїв є домінантним. Наголос на зображення складного внутрішнього світу героя із залученням фольклору, як відомо, був характерний для української літератури кінця XIX — початку XX ст. Твори І. Франка “Украдене щастя”, Лесі Українки “Лісова пісня”, О. Олеся “Ніч на полонині”, збірка

Карби” М. Черемшини тощо засвідчили ефективність фольклору в модернізації української літератури. А. Кримський добре розумівся на специфіці світового літературного процесу, що й позначилося на архітектоніці, жанрових особливостях, змісті й проблемно-тематичному наповненні збірки “Пальмове гілля” й дозволило українському критикові Миколі Євшану назвати його письменником, який “чи не найбільше наближується до типу т. зв. модерного поета” [2, с. 194]. Про органічність “перебування” аналізованого циклу А. Кримського у світовому літературному процесі свідчить і той факт, що за типом героя, проблематикою, настроєвістю, динамікою розгортання подій “внутрішнього життя”, “життя серця” героя, поглибленим психологізмом, він споріднений зі “Стражданнями молодого Вертера” Й. В. Гете (1774), “Щоденником спокусника” (1843) з книги відомого філософа С. К’єркегора “Або-Або”, збірками поезій “Любов” (1895) Я. Каспровича та “Зів’яле листя” (1896) І. Франка. Отже, цикл “Між дітьми природи” в українському літературному процесі виконував потрійно важливу роль: знайомив українців початку XX ст. зі Сходом, турецьким фольклором і утверджував український модерністський дискурс і його філософську зорієнтованість. Образ ліричного героя циклу А. Кримського сприяв активному художньому освоєнню ідей А. Шопенгауера (воля як річ у собі, світ у явищах, право людини і страждання), А. Бергсона (теза про “життєвий порив”, що має три напрями: інстинкт, чуттєвість та інтелект) в українському письменстві кінця XIX — початку XX ст.

Висновки й перспективи дослідження. Цикл “Між дітьми природи” у збірці “Пальмове гілля” — важлива складова творчого доробку письменника, перекладача, вченого А. Кримського. Екзотична тематика, символічні образи, своєрідна оповідна манера, колоритно відтворена стихія турецького фольклору відповідали мистецьким пошукам українських митців початку XX ст., які продовжували українську традицію апелювання в літературних текстах до фольклорних зразків, употужнюючи в такий спосіб національну самобутність українського літературного модернізму. Ліричний герой циклу — молодий турчин — доповнює систему чутливих, емоційних

образів героїв української літератури (твори І. Франка, поетів "Молодої музи" тощо). Тема Сходу не вичерпується лише циклом "Між дітьми природи" А. Кримського. Потребують студіювання з акцентом на порівняльний аспект інші цикли "Пальмового гілля" — оригінальні твори та переклади цього автора.

Література

1. Грицик Л. Українська компаративістика: концептуальні проекції. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 298 с.

2. Євшан Микола. Критика. Літературознавство. Естетика / упор. Н. Шумило. Київ : Основи, 198. 658 с.

3. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX — початок XXI ст. : у 10 т. Київ : ВЦ "Академія", 2013. 510 с.

4. Кримський А. Твори : у 5 т. Т. 1. Київ : Наукова думка, 1972. 630 с.

5. Мейзерська Т. Re-presence: Відлуння Сходу в українській літературі XIX ст. Одеса : Астропринт, 2009. 156 с.

6. Павличко С. Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: Складний світ Агатангела Кримського. Київ : Основи, 2001. 328 с.

7. Саїд Е. Орієнталізм. Саїд. Київ : Основи, 2001. 511 с.

8. Тетеріна О. Художній переклад в орієнталістиці А. Кримського. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Teter ina_OB/Khudozhnii_pereklad_v_oriientalistytsi_A_Kry mskoho.pdf?(дата звернення 24.04.2023).

9. Франко І. Старе й нове в сучасній український літературі. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1982. Т. 35. С. 91–111.

References

1. Hrytsyk L. Ukrainska komparatyvistyka: kontseptualni proektsii. Donetsk : Yuho-Vostok, 2010. 298 s.
2. Yevshan Mykola. Krytyka. Literaturoznavstvo. Estetyka / upor. N. Shumylo. Kyiv : Osnovy, 198. 658 s.
3. Kovaliv Yu. Istoriia ukrainskoi literatury: kinets KhIKh — pochatok KhKhI st: u 10 t. Kyiv : VTs "Akademiia", 2013. 510 s.
4. Krymskyi A. Tvory: u 5 t. T. 1. Kyiv: Naukova dumka, 1972. 630 s.
5. Meizerska T. Re-presence: Vidlunnia Skhodu v ukrainskii literaturi KhIKh st. Odesa : Astroprynt, 2009. 156 s.
6. Pavlychko S. Natsionalizm, seksualnist, oriientalizm: Skladnyi svit Ahatanhela Krymskoho. Kyiv : Osnovy, 2001. 328 s.
7. Said E. Oriientalizm. Said. Kyiv : Osnovy, 2001. 511 s.
8. Teterina O. Khudozhnii pereklad v oriientalistytsi A. Krymskoho. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Teterina_OB/Khudozhnii_pereklad_v_oriientalistytsi_A_Krymskoho.pdf? (data zvernennia 24.04.2023).
9. Franko I. Stare y nove v suchasnii ukrainskyi literaturi. Zibrannia tvoriv: u 50 t. Kyiv : Naukova dumka, 1982. T. 35. S. 91–111.

Горболіс Лариса
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови і літератури
(Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка)

Horbolis Larysa
Doctor of Philological Sciences, Full Professor,
Professor of the Department of Ukrainian Language and Literature

ORCID: *https://orcid.org/0000-0003-4775-622X*

e-mail: gorbolissspu@gmail.com